

Олексій Ничипорчук
Студент 4 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету ім. І. Франка
Науковий керівник: д.і.н., проф. Ярмошик І.І.

Історичні погляди Гуго Коллонтая (1750-1812 рр.)

В умовах національно-духовного відродження України, розвитку її освіти і культури виникає гостра потреба не лише у системних історико-педагогічних та історико-культурних розвідках, але й у регіональних дослідженнях. У цьому контексті значне зацікавлення викликає Волинь, як регіон, який мав складну історію, входив до різних державних утворень. Значний проміжок часу волинські землі перебували у складі Речі Посполитої, а тому історичні дослідження на польську та польсько-українську проблематику є надзвичайно важливими. Пріоритетне місце займає висвітлення відомих особистостей, однією з таких був Гуго Коллонтай, ім'я якого тісно пов'язано з нашим краєм. Висвітлення його історичних поглядів, а також досягненням в освітніх процесах і є метою даної розвідки.

В українській історіографії Г.Коллонтай представлений незначною кількістю робіт, більшість про нього як політика Речі Посполитої періоду її розподілів, без аналізу його діяльності і впливу на суспільно-політичну думку того часу. Окремі відомості про освітню діяльність Г.Коллонтая на теренах Волині можна зустріти в науковому доробку А. Фабяновського [2]. Даній проблемі присвячена стаття І. Ярмошика, в якій проаналізовано історичні погляди Гуго Коллонтая [4].

Гуго Штумберг Коллонтай народився в селі Дедеркалах неподалік Кременця, 1 квітня 1750 р. в небагатій дворянській сім'ї. Початкову і середню освіту він отримав в м. Піньчове, а вищу з філософії і теології – в Краківській академії, в якій, йому було присвоєно ступінь доктора філософії у 1768 р. Закінчивши академію, Г.Коллонтай за порадою свого вчителя Ф. Слупського, направився до Відня, де приватно займався вивченням канонічного права і паралельно знайомився з практикою садівництва. У 1772 р. залишив Відень і переїхав до Риму, де отримав науковий ступінь доктора теології і церковного права [4, с. 343-344].

Після повернення до Польщі Гуго Коллонтай прийняв духовний сан у 1775 р. і став краківським каноніком, відразу ж розпочав діяльність у галузі народної освіти, яка в той час, в основному, перебувала у владі духовенства.

Незабаром, він розгорнув активну діяльність в Едукаційній комісії і був прийнятий в члени Товариства елементарних підручників. Протягом 1775–1776 рр. підготував на розгляд керівництва два наукових дослідження, що стосувалися Краківської академії: «Опис становища Краківської академії» та «Про впровадження добрих наук до Краківської академії і про заснування семінарії для викладачів воєводських шкіл», у яких визначив основні критерії реформування закладу, спрямовані на відновлення величі Ягеллонського університету. Після розгляду керівництвом Едукаційної комісії цих документів, Г.Коллонтай призначили на посаду візитатора (ревізора) Краківської академії, а у 1782 р. він став ректором цього навчального закладу [3, с. 29-32].

У своїх історичних працях Г. Коллонтай найбільше уваги приділив проблемам державного устрою Речі Посполитої. Пропагувавши погляд на історію Польщі, виходячи із реформаторських засад в дусі розвитку засад республіканізму, поширення громадянських свобод. Розглядали історію Польщі як довготривалий і постійний процес від найдавніших часів. У проблемі походження держави дотримувалися, поширеної в тогочасній європейській історичній думці, теорії завоювання, що призвело до узурпації суспільних прав та закріпачення селян і ущемлення міщан шляхтою [4, с. 345-346].

В період роботи Чотирилітнього сейму (1788-1792 рр.) він був одним з найбільш активних державних діячів і публіцистів, приймав участь в розробці знаменитої Конституції 3 травня 1791 р. Спочатку він підписав приєднання до Торговицької конфедерації, але потім через розбіжності в поглядах на політичний розвиток країни змушений був залишити Польщу й емігрувати до Дрездена. Де він брав участь у підготовці повстання, яке розгорнулося в 1784 р. в Польщі під проводом Тадеуша Костюшко [1, с. 44-47].

Гуго Коллонтай був одним з найбільш активних членів повстанського уряду в країні – Верховної національної ради. Ще під час еміграції він опублікував спільно з Ігнацієм Потоцьким твір «Про встановлення та занепад Конституції 3 травня», в якому пояснюються причини занепаду Речі Посполитої. У грудні 1794 р. було придушено повстання Т. Костюшко, а самого Г. Коллонтай, як «небезпечного революціонера», було на довгі роки (1794-1802 рр.) ув'язнено в австрійській фортеці Оломунц, а згодом в Іозефштадті. Там він написав перший варіант своєї роботи «Критичний розбір основ історії початку людського роду». Був звільнений на прохання

царя Олександра I, за клопотанням князя Адама Чарторийського. Після звільнення поселився на Волині під наглядом поліції, в цей час він і взяв участь в заснуванні Кременецької гімназії [2, с. 44-45].

У 1807 р був інтернований до Москви, у 1808 р йому дозволили виїхати до Цеплиць на лікування. Після того оселився у Варшаві й став членом Варшавського Товариства Приятелів Наук. У 1809–1810 рр. Г. Коллонтай здійснив спробу провести реформування Краківської академії, яка після втрати польсько-литовської державності знаходилась у занепаді. Помер Гуго Коллонтай 28 лютого 1812 р. у Варшаві [4, с. 344-345].

Таким чином, у своїй освітянській діяльності Г.Коллонтай намагався реалізувати принцип розмежування релігії від освіти, а наукова сфера діяльності Гуго Коллонтая складає дослідження в галузі права, релігії, філософії, природознавства. Його систематичні дослідження стали невід'ємною частиною світової науки.

Список використаної літератури:

1. Павлюк В. Магнаторія Волині в соціально-економічному житті правобережжя у XIX ст. / В. Павлюк. – Острог: Університет «Острозька академія», 2000. – 186 с.
2. Фабяновський А. Гуго Коллонтай і Тадеуш Чацький – творці Волинської гімназії / А. Фабяновський // Волинські Афіни. 1805 – 1833. Збірник наукових праць. – Тернопіль: «Богдан», 2006. – С.41-50.
3. Хинц Х. Ф. Гуго Коллонтай / Х. Ф. Хинц. – М.: Мысль, 1978. – 215 с.
4. Ярмошик І. Історичні погляди Гуго Коллонтая (1750-1812 рр.) / І. Ярмошик // «Волинські Афіни» – між історією і сучасністю. – Кременець, 2015. – С. 343-350.